

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“**

ШУЛАМИТ БАХАР

**ПСИХОСОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ИМИГРАНТИ
ЧРЕЗ КУЛТИВИРАНЕ НА ЕЗИКОВИ УМЕНИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”
Професионално направление 3.2. „Психология“
Докторска програма „Обща психология“

Научни ръководители:
доц. д-р Ивайло Лазаров
проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

Варна, 2023 г.

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“**

ШУЛАМИТ БАХАР

**ПСИХОСОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ИМИГРАНТИ
ЧРЕЗ КУЛТИВИРАНЕ НА ЕЗИКОВИ УМЕНИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен “доктор”

Професионално направление 3.2. „Психология“
Докторска програма „Обща психология“

Научни ръководители:

доц. д-р Ивайло Лазаров

проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

Рецензенти:

доц. д-р Мария Петрова Енчева

проф. д.н. Майяна Милчева Митевска - Енчева

Варна, 2023 г.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Психология” и е насочен за защита пред научно жури, назначено със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 26/ 17.01.2023 г.

Дисертацията е структурирана в увод, 3 глави, изводи и препоръки, резултати от изследване, дискусия, заключения и е общо 139 страници. Основният текст съдържа 34 фигури, 21 таблици и 8 графики. Приложенията след основния текст са 13. Списъкът на референтната литература се състои от 120 източника на Иврит и 26 източника на английски език.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка към катедра “Психология” при Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”.

Защитата на дисертационния труд пред научно жури ще се състои на 27.03.2023 г. от 11.30 ч. в заседателната зала на ВСУ „Черноризец Храбър”. Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на катедра „Психология“ към Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър” и на интернет адрес www.vfu.bg, раздел „Докторанти”.

I. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Въведение

Държавата Израел се нарежда на първо място в света в темпа на усвояване на имигранти спрямо размера на населението ѝ. Политиката към имигрантите в Израел се различава от имиграцията в другите държави по света. Социалната и морална идеология на държавата Израел е да приема всеки еврей, без да поставя икономически или други условия пред имигрантите.

Имигрантите, които идват в нова страна, са длъжни да се справят с много задачи, свързани с успешното интегриране: изучаване на нов език и нови социални концепции, признаване и приемане на нови закони и нов начин на живот, намиране на място за живеене, заетост, училища за децата – всичко това е съпроводено с необходимостта от психологическо приспособяване към нов културен и социален контекст. Колкото културната и физическа промяна, претърпяна от имигранта е по-значима, с толкова по-малко ресурси или способности разполага той, за да се справи със своите нужди. Интегрирането на имигрантите в новото общество е постепенен процес, чиято продължителност зависи от много фактори и може да отнеме месеци, години или дори поколения.

2. Актуалност и значимост на темата на изследването

Темата за имиграцията и възможностите за подобряване на интеграцията на големи групи хора в приемащите общества е много актуална през последните десетилетия в световен мащаб. Конфликтите в Сирия и Афганистан, а през последните месеци и войната в Украйна, които предизвикаха големи имигрантски вълни към Европа, климатичните промени и климатичните имигранти от Африка, поставят все повече предизвикателства пред правителствата и обществата на приемащите държави за успешна

интеграция на тези големи групи хора и изискват научен, основан на доказателства подход, за решаването им.

Държавата Израел се нарежда на първо място в света по темпа на усвояване на имигранти спрямо размера на населението си. Авторът прави паралел между предизвикателствата, свързани с интеграцията на етиопските евреи в израелското общество и предизвикателствата, пред които са изправени западните общества при приемането на имигранти от арабските държави – патриархалната структура на семейството, която се характеризира със силна доминация на мъжа, традиционното разпределение на ролите в семейството, липсата на образование, културни различия и т.н. Дисертацията представя уникално сравнение между големите имигрантски вълни към Израел от бившите съветски републики и имигрантите от етиопското малцинство, които пристигат през 90-те години на миналия век. Авторът предлага задълбочен междупоколенчески анализ в рамките на самата етиопска общност.

Авторът смята, че усвояването на езика, както и избягването на формирането на затворени имигрантски общности чрез контролирано от държавата разпределение на имигрантите, могат да бъдат в основата на всяка успешна програма за интеграция на имигранти, а опитът на държавата Израел може да бъде прилаган навсякъде по света.

3. Изследван проблем

Основният фокус на дисертацията е върху изследване на езика като фактор в социализацията и приносител на чувството за принадлежност на етиопските имигранти в израелското общество. Освен върху езика, изследването се фокусира и върху редица други фактори, преди всичко психосоциални, които затрудняват и забавят социализацията и интеграцията на етиопските изселници, провеждайки проучване на интервенционна програма за подпомогне на тези процеси.

4. Аргумент на автора

Авторът застъпва тезата, че – поставен в нова социална ситуация – индивидът има по-голям шанс да се интегрира като усвои езика на

приемащата държава. Езикът е важен компонент на човешкото функциониране в когнитивен, емоционален, и социален аспект. Това е медийният инструмент, чрез който от раждането си човек изразява своите мисли, чувства и намерения. С езика индивидът създава съдържателни връзки със своята среда. Езикът е инструментът, чрез който се изграждат познавателни способности, а също така дава възможност на имигранта да придобие културните характеристики, на обществото, в което пребивава, както и ценностите, които определят тази среда. По този начин езикът се превръща в най-важният фактор, който влияе върху социалната и културна интеграция на имигрантите.

5. Обект и предмет на изследването

Обект на научното изследване е интегрирането на етиопските имигранти в израелското общество и анализ на факторите, които възпрепятстват този процес.

Предмет на изследването е езикът като фактор за подобряване на психосоциалната, културна и икономическа интеграция на етиопското малцинство в Израел.

6. Хипотези на изследването:

Езикът е най-важният фактор за психосоциалната и културна интеграция на имигрантите. Представителите на второто поколение имигранти, родени в Израел, са по-добре интегрирани, имат по-висока самооценка и гордост, свързана с личните постижения, допринасят в по-голяма степен за своето семейство, както и в по-малка степен се чувстват свързани със своята общност.

7. Изследователски задачи:

1. Да се изследва езикът като фактор за успешната интеграция. Да се изследват факторите, които препятстват успешната интеграция, както и чувствата, които това предизвиква.
2. Да се изследва влиянието на езика върху отношенията в семейството – кой осигурява доходите, кои от членовете на

семејството са по-успешни и доколку езиковите умения определат това.

3. Да се изследват аспирациите на младите хора от етиопски произход и техните субкултурни оценки за животот во Израел.

4. Да се проучи съществуват ли значими междуполови различия сред етиопските имигранти по отношение на образованието, академичниот, трудовиот статус, самооценката, ролята во семејството, гордостта од произхода и традициите и др.

5. Да се проучи налице ли са значими междупоколенчески различия (прво поколение родени во Етиопија и поколението, родени во Израел) по отношение на тјхната субективна самооценка, приносот кон семејството, гордостта од произхода и традициите и др.

6. Да се проучат нагласите на приемицата опшност кон етиопските исселници.

7. Да се изследват предизвикателствата пред израелското општество односно приемицата на етиопските имигранти и улеснявање на процесот на интеграција.

8. Да се прегледа планот за дејствие на државата Израел и местните власти за интеграција на етиопските имигранти и да се очертаат стъпки за подкрепа на децата и семејствата со етиопски произход кон создавање на програма за изучавање на езикот.

8. Методологија на изследвањето

Изследвањето комбинира квалитетни и количествени иследователски методи, за да документира езиковиот фактор по автентичен начин и да разбере светот на етиопските имигранти.

Общо 507 респонденти учествуваат во изследвањето.

Квалитетното иследвање вклучува:

- 25 интервјуа со етиопски семејства. Обштиот број на учесниците во тези интервјуа е 75.
- 30 интервјуа со студенти со етиопски произход.
- Социометричниот тест на Морено – проведен со 30 млади лидери, вклучени во програмата „Дебати“.

- Задълбочени интервюта с двама ключови информатори: директора по усвояването на имигрантите в Хайфа през 90-те години г-жа Звия Бен Ами, и офицер от „Флота 13“.

Количественото изследване включва:

1. 13 айтемен въпросник, със седем степенна ликертова скала за оценка („изцяло съгласен – изцяло несъгласен“). Въпросникът е предложен на 120 членове на етиопската общност, като броят на респондентите от първо и второ поколение имигранти, родени в Израел, е сравнително еднакъв, което представлява 1,8% от етиопската общност в Хайфа.
2. Проучване по телефона с 250 случайно избрани респондента, пребиваващи в град Хайфа, с цел изследователски анализ на нагласите им спрямо етиопската общност.

9. Ограничения на изследването

Относно качествено изследване

Всяко качествено изследване носи риска да бъде субективно. Основното предизвикателство, което се посочва от автора при провеждането на качествено изследване са съпротивите на интервюираните да разказват за своите преживявания и емоции. Процесът е допълнително затруднен от недоброто владение на иврит от част от респондентите. Допълнително ограничение на изследването произтича от различните културни кодове, използвани при общуването.

Относно количественото изследване

Има вероятност за възникване на два вида грешки при провеждането на количественото изследване: грешка от извадката и грешка, която не е свързана с извадката. Вторият вид грешка обикновено включва грешки при отговора на въпросите, липса на отговори на специфични въпроси и грешка при обработването на резултатите. Трябва да се отбележи, че в това изследване процентът

на неотговорилите, на „неизвестни“ отговори или на отказалите отговор е много нисък.

Въпреки представените ограничения, изследването предлага правдив и задълбочен анализ на влиянието на езиковите умения върху процеса на социализация и психосоциална интеграция на етиопското малцинство в израелското общество.

II. РАЗМЕР И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията представлява самостоятелна академична разработка с обем от 139 страници (без приложенията); основният ѝ текст и се състои от въведение, списък с дефиниции, преглед на литературата по изследователската тема, три (3) отделни глави от експозицията, общи заключения и препоръки, списък с използвана литература (състояща се от 120 заглавия на Иврит и 46 на английски), приложения, декларация за автентичност.

Библиографията съдържа 146 източника. Представени са 10 отделни приложения, които съдържат препис на интервюта, въпросници, скорошни изрезки от пресата. Авторът е публикувал 22 научни статии, от които само в периода на докторантурата във ВСУ 4 статии в списания и специални колекции, 7 статии в национални научни колекции и 8 местни статии върху проблемите на образованието и психологията.

Структурата (съдържанието) на отделните текстови единици е подредена както следва:

ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
Дефиниции	9
Глава 1: ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР НА ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ЕЗИКОВИТЕ УМЕНИЯ КАТО ФАКТОР ЗА СОЦИАЛНАТА ИНТЕГРАЦИЯ НА ЕТИОПСКИТ ЕМИГРАНТИ В ИЗРАЕЛ.....	12

1.1. Теоретична база за значението на езика и неговата роля и влияние върху имигрантите.....	12
1.2. Усвояване на език.....	14
1.3. Принос на езика.....	16
1.4 Езикът като фактор в социалната интеграция.....	19
2. Теории и сравнения в миграцията.....	22
2.1 Теории за миграцията.....	22
2.2. Социологически теории.....	25
2.3. Теорията за преплитащите се култури, която израелската държава подкрепя.....	28
2.4 Сравнение между етиопска култура и културния живот в Израел.....	31
2.5 Адаптиране на децата мигранти в обществото.....	34
3. Имиграция на етиопските евреи в Израел.....	37
3.1. Въздействие на имигрантите.....	39
3.2 Етиопска имиграция във всички нейни аспекти.....	40
3.3.Причината за имиграцията в Израел.....	41
3.4. Процесът на интеграция и трудности.....	41
3.5. Трудности в Израел.....	43
3.6. Географска интеграция Етиопската популация в Израел.....	48
3.7. Езикът като значителен проблем в семейството.....	49
Глава 1 Обобщение.....	52
Глава 1. Заключение.....	53
ГЛАВА 2. ПРАКТИЧЕСКА ЧАСТ, ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ГРУПАТА ИЗСЛЕДВАНИ ЛИЦА, ПОПЪЛВАНЕ НА ВЪПРОСНИЦИ И СЪБИРАНЕ НА РЕЗУЛТАТ.....	56
1. Изследователски хипотези, цели и задачи.....	57
2. Дизайн на изследването.....	63
А. Качествено изследване.....	64
Първата фаза. Интервюта.....	65
Интервюта със семейства.....	65
Интервю с бивш оперативен офицер Флотила Дивизия.	67
Интервю с работника от Еврейската агенция, с етиопската общност в Асте.....	67
Интервюта със студенти.....	67
Социометричен тест на Морено.....	68

Б. Количествено изследване.....	69
1. Телефонно проучване сред местните жители.....	69
2. Въпросник.....	69
3. Резултати от интервюта.....	75
3.1 Анализ – резюме на интервюто със социален работник.....	75
Особености на изследователската популация и заключения от интервюта.....	77
Анализ – резюме на интервюта със семейства.....	80
Анализ – Резюме на интервюта със студенти.....	84
Глава 2. Заключения.....	85
Препоръки за интеграция на имигранти.....	88
ГЛАВА 3. ГРУПА НА ИНТЕРВАНЦИЯТА. МОДЕЛ НА ИНТЕРВЕНЦИЯ И СЪПЪРЖАЩИ ИНТЕРВЕНЦИЯТА.....	90
Участници, интервенционната група за описание и контролната група преди интервенцията.....	90
1.1 Език и трудов статус сред по-възрастните имигранти (първа кохорта).....	96
1.2 Езиков и образователен статус.....	98
1.3 Военен статус.....	101
1.4 Академично образование.....	102
1.5 Култура на четене.....	103
1.6 Образ за себе си, самочувствие и социален и икономически статус, и фамилна кохезия.....	105
1.7 Различия между половете и между поколенията.....	108
Описание интервенционния план.....	116
3. Резултати след интервенцията и сравнението между интервенционната група и контролната група.....	134
3.1 Език и трудова заетост.....	135
3.2 Образование и академичен статус.....	136
3.3 Военен статус.....	138
3.4 Култура на четене.....	139
3.5 Образ за себе си, самочувствие и социален и икономически статус, и фамилна кохезия.....	140
2. Сравнително обсъждане на констатациите.....	143
3. Метод Морено - Резултати от социометричния тест.....	152

4. Проучване на нагласите към етиопските имигранти.	
Резултати.....	154
5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ.....	156
Предимства и значение на предлаганите научни подобрения.....	158
Препоръки и практическо приложение.....	161
Библиография.....	169
Приложение 1. Въпросник.....	182
Приложение 2 Лично интервю с директора по усвояване на имигранти Zvia Ben Ami.....	184
Приложение 3. Интервюта със семейства.....	188
Приложение 4. Интервю въпроси за корекцията на имигрантите в Израел.....	191
Приложение 5. Интервю със семейство в Първата Алия...	193
Приложение 6. Интервенционни програмни сесии.....	194
Приложение 7. Интервю с 30 ученици.....	203
Приложение 8. Специална история за старши войник.....	212
Приложение 9. Свидетелство за програма "Дебати".....	216
Приложение 10. Статии от дневника Страдания по време на пътуването (By Gadi Ben Ezer).....	219

III. РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Въведение

Във въведението на дисертационния труд е обоснована значимостта на избрания изследователски проблем. Актуалността на изследователския въпрос е свързана със засилените предизвикателства пред западните общества да интегрират големи групи от хора с различна култура и с ниско образование, носители на патриархални ценности и семейни отношения.

Социалната и морална идеология на държавата Израел е да приеме всеки евреин, без да поставя икономически или други условия.

Имигрантите, които идват в нова страна, са длъжни да се справят с много задачи за успешно интегриране: изучаване на нов език и нови социални концепции, признаване и приемане на нови закони и нов начин на живот, намиране на място за живеене, заетост, училища за децата и психологическо приспособяване към нов културен и социален контекст. Колкото културната и физическа промяна,

претърпяна от имигранта, е по-значима, с толкова по-малко ресурси или способности разполага той, за да се справи със своите нужди. Интегрирането на имигрантите в новото общество е постепенен процес, чиято продължителност зависи от много фактори и може да отнеме месеци, години или дори поколения.

В изконния идеен фундамент на дисертацията е заложено твърдението, че езикът е важен психосоциален фактор при интегрирането на етиопските имигранти в израелското общество.

Първа глава описва теоретичната рамка на изследването. Главата започва с теоретичен преглед на ролята на езика и неговото значение и влияние върху социалното функциониране на индивида, представени в първия параграф. Направено е разграничение между усвояването на родния език като средство за общуване с непосредственото обкръжение и усвояването на втори език, като средство за успешна социална реализация на индивида в по-широк контекст извън семейството, какъвто е случаят на децата билингви, които са с имигрантски произход.

Проучванията показват, че при прехода от една култура към друга от имигрантите се изисква да преминат процес на културна адаптация или придобиване на културен светоглед. В този процес имигрантът придобива нови умения, научава се да изпълнява нови задачи и конструира нов психосоциален образ за себе си и субкултурен статут, като същевременно придобива набор от ценности и норми.

Разглеждат се 5 основни сценария за решаване на културната криза: 1) *Акултурация* – това е термин от кроскултурната психология, изразяващ приемане в различна степен на елементи на новата култура. 2) Когато индивидът приеме изцяло ценностите на новата, култура, този процес се нарича *асимиляция*. 3) Когато се възприема и практикува най-доброто от ценностите на новата и на родната културни системи, процесът се нарича *интеграция*. 4) Силната привързаност, която държи индивида плътно привързан към собствената култура, води до процес на *сепарация*. 5) Когато индивидът отхвърли ценностите и нормите на двете култури, в които функционира, това води до *маргинализация*.

Разглеждат се също последствията от незнанието на езика на страната-приемник върху социалното функциониране на индивида. Човек, който не говори или не разбира езика, преживява дисонанс, неудовлетвореност и гняв. Тези отрицателни преживявания са свързани с ниското самочувствие и липсата на указание за разбиране на културните кодове в обществото, такъв индивид се нуждае от подкрепа при прилагането на обикновената ежедневна рутина или при опитите му за намиране на работа.

Вторият параграф на първа глава представя теориите за миграцията. **Миграцията** е сложен процес, който изисква справяне и адаптиране към големи промени в начина на живот и околната среда. Тези промени включват адаптации в много области: нова социална среда, език, култура и заетост. Освен това в повечето случаи имиграцията отслабва ролята на семейството, подкопава системите за подкрепа на семейството и влияе върху приемствеността и стабилността на семейните роли.

Проучвания, обясняват трудността при ученето на нов език: съществува връзка между усвояването на нов език и идентичността – когато човек, изучава нов език, той своеобразно придобива нова идентичност, която би могла да противоречи на предишната му идентичност. Освен това за някои индивиди езикът олицетворява всички неща, които ги заплашват в новата страна, трудностите в усвояването, поради което и отрицателното отношение към новия език може да забавят процеса на интеграция. Доказано е, че културните различия, промяната в начина на живот и липсата на организирано учебно преживяване затрудняват усвояването на нов език.

Социологическите теории разглеждат имиграцията като комбинация от социологически, икономически и социално-психологически концепции. Миграцията се възприема, в тези термини, като интерактивен процес, чрез който обикновено се намалява икономическото напрежение.

Концепцията за миграцията съчетава демографски понятия, свързани с промените в размера на населението и социологическите понятия като религиозна и етническа еврейска идентичност. Идентичността на имигрантите е много динамичен социокултурен концепт и за да разберем проблема в цялата му сложност, тя трябва

да бъде проучена на няколко нива: 1) индивид, 2) семейно равнище и 3) равнище на социално-икономически и политически структури. Тези нива са взаимосвързани и си влияят взаимно през времето, водещо до решението за имигриране.

Теорията за десоциализацията детерминира два процеса на приспособяване: 1) Де-социализация - имигрантът се отказва от ценности и норми на неговия минал статут; 2) Повторна социализация – имигрантът придобива нов статут и ценности. В хода на тези процеси имигрантът може да се чувства объркан и обезкуражен, защото вече не може да използва правилата и нормите на обществото, от което произхожда и все още не е придобил нормите на приемащото общество. Трудността при разбирането на социалните и културните кодове на новата среда и несходимостта със старите системи карат имигранта да се чувства объркан, безпомощен, безполезен и да страда от липса на самочувствие.

Теорията на преплитащите се култури идва да замени концепцията за „културно усвояване“, предлагайки крос-културни понятия като: културни връзки, културен контакт, диалог и смисъл. Приемащото общество се разглежда като притежаващо капацитет да провежда диалог с имигрантите, а не непременно да ги асимилира. Диалогът между двете групи зависи от редица фактори: социално-икономическия бекграунд на новата група, нейната социална и културна интензивност, степен на разстояние между новата култура и поглъщащата култура, увереността на имигранта в субкултурните му активи и желанието му да споделя различните елементи на своята култура с новото общество. Важните фактори в приемащото общество са неговата откритост към приемането на нови норми и ценности, неговата сигурност в собствената му културна, социална и икономическа система.

В следващия параграф авторът се спира на историята на преселението на етиопските евреи в държавата Израел. Представени са причините, довели до масовото преселение, както и трите вълни на изселване от Етиопия към Израел, а също и драматичната история на тази група евреи с африкански корени, които също са подложени на преследване и системно

унищожение заради своята религиозна идентичност. Отбелязана е и основната мисия на еврейската държава – да осигурява сигурно убежище на евреите от цял свят и техните семейства в ситуации на катаклизъм, опасност и война.

Спомената е и конфликтната гледна точка, която оспорва принадлежността на етиопските евреи към еврейския народ – както поради различния цвят на кожата, така и поради липсата на писменост и принудата за предаване на еврейската традиция от уста на уста.

Авторът предлага сравнение между традиционната култура на етиопските преселници и културата на приемащото израелско общество. Посочва се, че колкото по-голяма е дистанцията между културите, толкова по-труден е процесът на интеграция за имигрантите. Отбелязва се, че пристигайки в свещената земя на Израел, етиопските евреи преживяват *културен шок*, който предизвиква криза във всички сфери на живота – авторът го определя като екстремен преход от традиционно към модерно общество, където имигрантите трябва да приемат нови ценности и норми. Най-силно тази криза се отразява на семейството, където обръщането на традиционните роли (в патриархалното семейство), засилената фрустрация и неудовлетвореност, водят до увеличаване на случаите на насилие над жени, включително и убийства.

В следващия параграф дисертантът предлага сравнение между етиопските имигранти и преселниците от бившите съветски републики, които заливат Израел през 90-те години на миналия век. Отбелязват се някои основни различия: руските преселници са високо образовани, не са религиозни, по-отворени са към промени, за разлика от етиопските имигранти, които са необразовани, силно религиозни, по-затворени и несигурни, по-лоялни към Израел и с по-високо желание да служат в армията. Като фактор, който в най-голяма степен е повлиял успешната интеграция на руските преселници е посочен фактът, че те са разпръснати и се устройват самостоятелно сред приемащата общност, докато етиопските преселници се концентрират в отделни квартали, в които се капсулират, разговарят на своя език, трудно излизат извън тези затворени общности.

В последния параграф на Първа глава се обръща внимание, че редица изследвания в различни научни области показват доколко мигрантите проявяват не само уязвимост, но и устойчивост и адаптивни сили, преминавайки през процеса на трансформация (резилиънс). Авторът отбелязва, че усвояването на езика значително подобрява адаптацията в обществото и засилва процесите на акултурацията – усвояването на различни елементи, ценности и модели от новата култура, в която имигрантът следва да се адаптира.

В самия край на Първа глава са указани основните изводи от теоретичния ѝ обзор и находките, които са релевантни към ситуацията на етиопските имигранти: очертана е първоначална картина на промените в групата, предизвикателствата, пред които са изправени, демографските промени в страната и психосоциалните последици от затруднената интеграция.

Втора глава концентрира в съдържанието си методологията на изследването, както и систематично обобщение на изследователския процес. Използвани са разнообразни изследователски методи, за да се документира езиковият фактор като автентичен начин на общуване и обноси и с оглед на намерението да се разберат житейските обстоятелства и предизвикателства, които възпрепятстват интеграцията на етиопските имигранти. Целта на изследването се препотвърждава и конкретизира отново именно тук: да се изследва езикът като фактор в социализацията и неговата роля за формиране на чувство за принадлежност на имигрантите от Етиопия към израелското общество, както и да се идентифицират проблемите, които възпрепятстват и забавят социализацията на етиопските имигранти в Израел.

Основна хипотеза на изследването:

Езикът е най-важният фактор за психосоциалната и културна интеграция на имигрантите. Представителите на второто поколение имигранти, родени в Израел, са по-добре интегрирани, имат по-висока самооценка и гордост, свързана с личните постижения, и

допринасят в по-голяма степен за своето семейство, както и в по-малка степен се чувстват свързани със своята общност. Ето и насоките, конкретизиращи изследователската хипотеза:

1. Съществува пряка и подкрепяща връзка между езиковите умения и интеграцията на имигрантите в обществото. Семействата, които живеят самостоятелно, а не в общност, се интегрират по-бързо и по-успешно.

2. Децата, които от рано усвояват втори език (езикът на приемащата общност) развиват способността да създават връзки и имат подобри умения за общуване в сравнение със своите родители.

3. Езикът благоприятства изграждането на самооценката и влияе върху нивото на увереност (висока/ниска). Според автора, лошите езикови умения възпрепятстват комуникацията и създават „словесна амнезия“, сред имигрантите, които се страхуват да започнат разговор или да наченат нови връзки с хора извън етиопската общност.

4. Езиковите умения влияят върху семейната структура и допринесат за обръщане на ролите в семейството, като родителите и децата си разменят отговорностите, а жените поемат издръжката на семейството.

5. Имигрантите, които знаят езика на приемащата държава, са по-добре интегрирани на трудовия пазар.

6. Всеобхватната и подкрепяща интервенционна програма на държавата Израел за интеграция на имигрантите дава резултати, като подобрява чувството за принадлежност и голяма част от имигрантите служат в армията.

Методология на изследването

Изследването, както отбелязахме, комбинира качествени и количествени изследователски методи, за да документира езиковия фактор по автентичен начин и да разбере света на етиопските имигранти..

Общо 507 респонденти участват в изследването.

Предложени са два вида изследване.

Качествено изследване

За разбиране на преживяванията, емоциите и очакванията на имигрантите са проведени 25 интервюта с етиопски семейства. Общият брой на участниците в тези интервюта е 75.

За да разбере по-добре гледната точка на младите хора и техните вдъхновения за живота им в Израел, дисертантът провежда 30 интервюта със студенти с етиопски произход.

В изследването участват и 30 млади лидери, включени в програма „Дебати“, използвайки социометричния тест на Морено.

Най-информативната част от тази глава на изследването, по отношение на предизвикателствата пред израелското общество и държава, а именно да приеме и абсорбира етиопските имигранти, идва от подробни и задълбочени интервюта с двама ключови информатори. Първото е с директора на Еврейската агенция по усвояването на имигрантите в Израел, в гр. Хайфа през 90-те години, г-жа Звия Бен Ами, а второто – с офицер от „Флота 13“, който споделя опита си с евакуацията на имигрантите в Израел.

Количествено изследване

За провеждане на количественото изследване в главата е използван 13 айтемен въпросник, със седемстепенна скала за оценка („изцяло съгласен – изцяло несъгласен“). Въпросникът е предложен на 120 членове на етиопската общност, като броят на респондентите от първо поколение имигранти и второ поколение, родени в Израел, е сравнително еднакъв. Данните са обработени със SPSS – за целите на анализа са използвани дескриптивна статистика, корелационен анализ и T-test за сравнение на извадкови средни на свързани извадки.

С цел да се проучат нагласите на приемащата общност към етиопските имигранти е проведено проучване по телефона с 250 случайно избрани респондента, пребиваващи в град Хайфа.

Резултати от качествено (квалитативно) изследване

Резултати от интервюта с ключови информанти

Три са основните извода, които се правят въз основа на интервюта с ключовите информанти:

1. Етиопските преселници пристигат в Израел в преследване на своята вековна мечта да се завърнат в Свещената земя; те са силно религиозни, но носят със себе си една патриархална и много примитивна култура (облечени и са и танцуват като африканските племена, показвани по National Geographic TV), т.е. те не са подготвени за културния шок при срещата с високо технологичната прозападна култура, която ги очаква в Израел. Например част от тях не разбират как водата стига до чешмата, те се забавляват да въртят крановете, да пускат и да спират водата, да докосват порцелановите плочки, но отиват да си легнат без да се измият. Тяхното физическо и психично благополучие е силно компрометирано.
2. Обществото в Израел също не е подготвено да приеме тази толкова различна група еврейски преселници. Проблемът не е само в езиковите затруднения при комуникацията. Социалните работници не разпознават културните кодове в групата, не познават техните потребности и макар усилието на държавата Израел е да направи прехода максимално бърз и безпроблемен, големите дистанции между двете култури създават огромна пропаст, която трудно може да бъде запълнена.
3. Социалните работници установяват, че младите хора в общността много по-бързо научават иврит, което води до ролева реверсия – родителите стават деца, а децата родители. Те са много по-мотивирани да учат и да се интегрират в израелското общество като част от тяхната мечта за по-добър живот в Обещаната земя на Израел.

Резултати от интервютата със семействата

Интервютата се провеждат в дома на семейството в присъствието на членовете на семейството, но обикновено има един говорител, който разказва от тяхно име. В рамките на интервютото семействата са помолени да разкажат за значими периоди в техния живот, да опишат значим опит, който имат с използването на иврит в процеса на интеграция, както и да посочат какво им е помогнало за по-добрата интеграция.

Анализът представлява по същество категориален анализ: сортиране на темите в групи или категории, според общия им деноминатор.

Определени са пет основни категории, които се срещат в разказите на всички семейства:

Преходи – преходи от град в град, от Етиопия в Израел, драматични разкази за преселението;

Промяна на средата – раздяла с близки и приятели, смърт, раздяла с роднини, липса на нови приятели;

Намиране на работа – затруднения в намирането на работа. Наемат ги само на позиции, свързани с физически труд (обща работници, чистачи). Този труд е непрестижен и нископлатен;

Научаване на иврит – всички семейства споделят затруднения в усвояването на иврит;

Търсене на лична и социална идентичност – темата за търсенето на себе си и мястото си в света присъства в една или друга форма в разказите на всички семейства.

Разговорите с интервюираните семейства категорично свидетелстват, че езиковите умения допринасят много за интеграцията на имигрантите в обществото и приемането им от мнозинството.

Събрани са емпирични доказателства, че семействата, в които от ранна възраст са общували на иврит, са по-добре интегрирани в обществото.

Липсата на езикови умения възпрепятства интеграцията и предизвиква голямо неудовлетвореност от правителството, въпреки че се признават усилията на правителството за подпомагане на процеса на интеграцията и осигуряване на решение.

Основна трудност за имигрантите е тяхната невъзможност за разбиране на културните кодове на западната култура. Трудностите в общуването предизвикват голям гняв и неудовлетвореност, която води до повишаване на агресията.

Ролевата реверсия в семейството е често срещано явление в етиопската общност. Във всяко интервю възрастните споделят своята зависимост от децата по отношение на връзката си с

израелската култура и начин на живот. Младите хора потвърждават, че действително има такава зависимост – от по-възрастните спрямо по-младите.

Интервюта със семействата ясно показват, че младите хора от етиопската общност (родени в Израел) са много по-добре интегрирани в обществото. Жените са по-адаптивни и работят по-често в сравнение с мъжете си.

Резултати от интервюта със студенти

В рамките на изследването са проведени 30 интервюта със студенти в университета в Хайфа. Всеки от тях отговаря на четири въпроса: 1) С какви трудности се срещаш по време на твоето следване? 2) Какво означава за теб, това че си студент?; 3) Как се вписваш в средата?; 4) Какво е отношението на преподавателите към теб?

Всички студенти посочват, че за тяхното семейство и за тях лично, това, че учат в университет е повод за голяма гордост. Студентите споделят, че добре се вписват в средата и че имат нови приятели. Част от студентите споделят, че разчитат на помощ от страна на колегите си. Студентите намират, че преподавателите се отнасят справедливо с тях, готови са да помагат, отговарят на зададените въпроси. Отношението на преподавателите допълнително стимулира студентите и подобрява тяхната мотивация за учене. Всички студенти посочват като основно затруднение по време на своето следване усвояването на езика и по-специално – на писмената реч.

Втора глава завършва с обобщение и препоръки, свързани с подобряване на процеса на интеграция, въз основа на направените констатации от проведените интервюта.

1. Младите хора играят ролята на езиков медиатор по отношение на своите родители, четат кореспонденцията, помагат им да се справят с институционалната система.
2. Нещо повече, ролята на младите хора не се ограничава само до това – те са в голяма степен културни посредници, като информират и обучават своите родители за ценностите, нормите на поведение и културните кодове на израелското общество.

3. Семействата трябва да се адаптират към израелската култура, която е напълно различна от тяхната. Изследваните лица докладват положителни ефекти на новите роли върху живота си и в същото време отрицателни последици. Крос-културната медиация създава отрицателен дисонанс, тъй като възрастните са принудени да използват децата си като медиатори и имат затруднения да се справят с новата и различна култура. Визираните две роли на медиацията допринасят за развитието на психосоциална самоефикасност у младите хора.
4. Всяко семейство се изправя пред различни предизвикателства, но компонентът, който свързва всички интервюта, е езикът и неговото използване.
5. На мигрантите следва да се преподава полезната методология относно промяната на ежедневието и подобряването на културната интеграция.
6. Необходимо е да се изградят нови учебни програми, които биха улеснили подобряването на езиковите и комуникативните умения, особено речта.
7. Важно е да се подsigурява лице за контакт (културен медиатор), който ще отговори на всички трудности и нужди на семействата.

В самия край на главата присъства **препоръката** да се разработи гъвкава организационно-образователна рамка, която би могла да осигури усещане за приемственост на личната и социалната идентичност на младежите-имигранти, да даде възможност за развитие на техните таланти и да увеличи шансовете за създаване на по-балансирани междугрупови отношения в израелското мултикултурно общество.

Трета глава представя и анализира специално **резултатите от количественото емпирично изследване**, визирайки включително и резултатите от изследването на нагласите на общата популация към етиопските имигранти.

В първия параграф подробно и обосновано са описани характеристиките на първата кохорта имигранти (родени извън Израел).

Не са открити статистически значими междуполови различия в първата кохорта имигранти по отношение на основните контролирани променливи на изследването: образователен статус, статус на заетост, академичен статус (висше образование), навици за четене и военен статус (служил в отбранителните сили на Държавата Израел).

Анализът на отговорите от използвания изследователски въпросник показва, че жените са подпомагани от родителите повече от мъжете. Това би могло да е свързано със срама на мъжете да признаят, че се нуждаят от помощ или че всъщност получават помощ от родителите си (Q1). Мъжете са по-податливи на неуспех от жените (Q2). Жените по-рядко се страхуват да започнат разговор заради акцента си на иврит (Q3). Освен това жените по-малко от мъжете се чувстват безполезни. Дори и да живеят изолирани и да са заети само с ежедневната рутинна работа, те все още вярват, че допринасят и са полезни за семейството (Q4). И мъжете, и жените показват висока увереност. Патриархалното общество не признава провал, безпокойство, несигурност и не е приемливо да се споделят чувства пред останалите (Q5). Като цяло повече жени намират причина да се гордеят със себе си (Q6). Повечето от отговорите демонстрират, че първата кохорта емигранти са много горди с произхода и традициите си (Q7). Мъжете се чувстват по-уважавани от децата си, в сравнение с жените (Q8). Като цяло мъжете се чувстват по-ценени от жените (Q9). Повече мъже приписват затрудненията, които изпитват, на своя етиопски произход (Q10). Както се очаква от ролята им в традиционните семейства, жените чувстват, че родителите зависят от тях повече от мъжете (Q11). По отношение на приноса към семейството, повече жени помагат в превода от иврит и на иврит (Q12). Повечето жени изобщо не страдат от расизъм, докато мъжете смятат че често страдат от прояви на расизъм (Q13).

Вторият параграф е посветен на интервенционната програма прилагана от държавата Израел за подобряване на езиковите умения

на децата. Изследователското разгръщане набляга на мерките за подобряване на езиковите умения:

1. Подобряване на грамотността и уменията за учене в детската градина и създаване на програми за насърчаване на четенето в началните училища.
2. Намаляване на сегрегацията и насърчаване на обучението в смесени групи.
3. Подготовка на образователни курсове за стимулиране на добрите ученици и насърчаване на мотивацията им да придобият университетска степен на образование. Стартиране на онлайн менторска програма за подходящите ученици с цел подпомагане влизането им в университетска програма за обучение.
4. Подпомагане на учениците по основни предмети в извънкласни форми на занимания в началното и в средното училище, особено в смесените училища и в тези с висок процент етиопски ученици.
5. Провеждане на интервенционни програми с маргинализирани младежи и младежи в риск, за интегриране на по-висок процент от етиопските младежи в областта на учебно-терапевтичната работа, в сферата на труда, за да ги подготви за навлизането им в света. Тези програми биха били експлоатирани в съответствие със степента на нуждите на населението.
6. Въвеждане в употреба на мултикултурен индикатор с цел намаляване на броя на учениците, насочени към специално образование.

Продължителността на програмата е четири години за постигане на значителна промяна.

Третият параграф описва резултатите от количественото изследване на втората кохорта имигранти (родени в Израел).

Резултатите ясно показват, че младото поколение, следващо програмите за езикови умения, е по-добре интегрирано в Израел.

И при втората кохорта имигранти (родени в Израел), не са открити статистически значими междуполови различия по отношение на основните контролирани променливи на изследването: образователен статус, статус на заетост, академичен статус (висше

образование), навици за четене и военен статус (служил във Въоръжените сили на държавата Израел). Тук прави впечатление, че макар само 20% от изследваните лица да са заявили, че в момента следват, 50% заявяват намерението си в бъдеще да придобият университетска степен на образование. Като цяло младото поколение е по-образовано, има по-добри навици за четене. Анализът на отговорите на личностовия въпросник показва междуполови различия във втората кохорта. По-често жените са подпомагани от родителите си (Q1). Мъжете по-често са застрашен от чувство за провал (Q2). Около половината от мъжете се срамуват да говорят заради акцент, докато половината от жените изобщо не се срамуват да говорят (Q3). Това демонстрира различия в способността за усвояване на езика между половете, характеристика, която показва, че жените се адаптират по-добре и са по-отворени към промяната. Жените се чувстват по-малко безполезни от мъжете (Q4). Като цяло жените намират повече причини да се гордеят със себе си (Q6). Половината от изследваните лица са много горди с произхода си, резултатите са много сходни в двете групи (Q7). И мъжете и жените се чувстват уважавани от родителите си (Q8). Мъжете се чувстват по-ценени у дома, отколкото жените (Q9). Мъжете смятат, че родителите им зависят повече от тях, отколкото жените (Q11). По отношение на приноса към семейството няма значителна разлика между мъжете и жените. (Q13). И тук подобно на отговорите в първата кохорта, жените се чувстват по-малко жертви на расизъм, в сравнение с мъжете.

Анализ на различията между кохортите:

1. В първата кохорта само 2.1% са получили средно образование. За разлика от тях, 22,2% от втората кохорта са учили средно образование; ако се вземе предвид, че значителен брой изследвани лица са служещи в армията, но всички те изразяват желание да продължат да учат, този процент ще се повиши.
2. Икономическото положение на втората кохорта е по-добро отколкото, това на техните родители.
3. Съвсем изненадващо, поколението, родено в страната, изпитва срам да започне разговор заради акцента на иврит. Вероятна причина за това е, че по-старото поколение живеят в затворена

общност, докато младите хора се смесват с местната общност и общуват с външни хора по различни поводи.

4. Представителите на втората кохорта се чувстват по-полезни в сравнение с поколението на своите родители.

5. В поколението, родено в Израел, намираме по-ниско самочувствие, което е доста изненадващо. Този парадоксален резултат може да се дължи на това, че младите хора са по-близо до западния начин на мислене и не се срамуват да признаят неудовлетвореност и неуспехи, както и да са по-отворени да поискат помощ.

6. Младото поколение по-малко се гордее с произхода си и по този начин може да се види откъсването му от моделите на мислене на патриархалната общност, която ограничава индивидуалното мислене. Младите хора са по-склонни да се гордеят с личните си постижения, и по-малко от произхода и принадлежността си към една или друга общност.

7. Родителите уважават младото поколение (разбират, че младите по-добре разбират западния свят, използват масмедияте, общуват по-добре). Родителите се доверяват на младите хора и разбират, че те могат да им помогнат.

8. При втората кохорта зависимостта на родителите е по-силно изразена.

Изобщо поколението, родено в Израел, е по-малко обвързано с етническа традиция и повече интегрирано към западната култура, която доминира в обществото, като езикът е печеливш елемент и способства за успеха в обществото икономически, професионално и духовно.

Резултати от изследването на нагласите към етиопците:

С цел изследване на нагласите на приемащата общност към етиопците, на 250 случайно избрани участници, по телефона са зададени три въпроса: Готови ли сте да живеете в близост до етиопско семейство и да им помагате? Съгласен/а ли сте да живеете в близост до квартал, който е заселен предимно с имигранти от Етиопия? Подкрепяте ли приемането на етиопски преселници в Израел?

Проучването показва, че над 90% от населението подкрепя приема на имигранти от Етиопия в Израел. Подкрепата за имигрантите и желанието за помощ е изключително високо. Резултатите показват, че повечето от анкетирания са готови да живеят до едно етиопско семейство (91%), но не са съгласни да живеят в близост до голяма група имигранти (75%).

Заклученията, които могат да се извлекат от анализа на данните от емпиричното изследване и да се приложат в практиката, са:

1. Езиковите умения допринасят за по-бързата интеграция на имигрантите в обществото.

2. Езиковите умения допринасят за интегрирането на семействата в израелското общество, особено по сравнение с поколенията, които не са взели участие в интервенционната програма.

3. Усвояването на език от всички членове на семейството свеждат до минимум и модулират ролевата реверсия между родителите и децата.

4. Има ясна връзка между езиковите умения и подкрепата на държавата за придобиване на език.

5. Езиковите умения допринасят в голяма степен за подобряването на субективната самооценка на имигранта, неговата увереност, чувство за принадлежност и бърза интеграция в обществото.

6. Семействата, които живеят самостоятелно се интегрират по-бързо и по-успешно в сравнение със семействата, които живеят в сегрегирания общности.

7. Междупоколенческите различия между първата и втора кохорта имигранти ясно показват, че интервенционните програми и програмите за подобряване на езиковите умения допринасят за интеграцията на етиопските имигранти в Израел.

Дисертацията завършва с препоръки и идеи за практическо приложение на резултатите от изследването. Вместо класическо заключение, авторът предлага „Модел за практическа промяна“,

който може да се прилага във всяка страна, която желае да се справи с интеграцията на големи групи имигранти. Дисертантът представя цели и техники за постигане на промяната и прави генералната препоръка да не се допуска имигрантските общности да се капсулират, а да се работи за тяхното отваряне към голямата общност, както и да се прилага индивидуален, основан на потребности, подход към всяко семейство.

IV. Приноси

1. От теоретична гледна точка, изследването допринася за по-задълбоченото разбиране на езика като фактор за успешната психосоциална интеграция на имигрантите.
2. Резултатите от емпиричното изследване запълват съществуващ дефицит в изследванията относно факторите, пречателни за успешната интеграция на етиопските евреи в израелското общество.
3. Изследването представя убедителни емпирични доказателства, че езиковите умения влияят върху редица аспекти от интеграцията на имигрантите в обществото и придават усещане за принадлежност.
4. Предложен е Модел за практическа промяна, който подпомага процеса на интерграция на имигрантите и е приложим в различни национални и географски контексти.
5. Практико-приложната значимост на дисертацията се изразява в това, че резултатите могат да се използват от практики в областта на психологията, социалните дейности, образователните институции, представители на държавната администрация и политици при планирането на интервенционни програми за подобряване на интеграцията на големи групи имигранти.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Bachar, S. A risk group in integrating immigrants into society, сборник с доклади от Юбилейна международна научна конференция „Приложна психология – възможности и перспективи“, Университетско издателство на ВСУ „Черноризец Храбър“, 2021, стр. 255- 272; ISSN 1314–0507, стр. 512-517
2. Bachar, S. Problems of perception and integration of Ethiopian immigrants into Israel society. – Педагогическое Образование. История, современность, перспективы. Сборник статей по материалам международной научно-практической конференции. Великий Новгород, 2016, с. 35-50. ISBN 978-5-89896-597-6
3. Bachar S., Stefarta A. The Ethiopian community of Israel: the relation between language and reading development, and the integration of new immigrants in school organization structure. – Contemporary issues of social sciences Vol. I. University Libera International of Moldova. Chishinau. 2016. Pp. 273-285. ISSN 978-9975-993-80-3
4. Bachar, S., Stefarta A. The integration of immigrants in Israel. Comparative aspects. –Contemporary issues of social sciences Vol. I. University Libera International of Moldova. Chishinau. 2016. Pp. 422-427. ISSN 978-9975-993-80-3
5. Bachar, S. The Soviet immigration – oxygen for Israel. – Успехи современной науки. Том 5, №4, 2017. с. 118-120. ISSN 2412-6608
6. Bachar, S. Employment among adult immigrants. – Успехи современной науки. Том 9, №4, 2017. с. 118-120. ISSN 2412-9631
7. Bachar, S. The integration of immigrants in Israel. Comparative aspects. – International Scientific Conference dedicated to the 15-th founding anniversary of the Faculty of Psychology, Educational Sciences and Social Work Contemporary issues of social sciences. The VI-th anniversary edition. 2015. Pp. 114-115. ISBN 978-9975-933-71-1